

Evaluering av dispensasjon fra nivåkrav for lærerutdanningene

Rapport til
Kunnskapsdepartementet fra
Nasjonalt prosjekt for
lærerrekuttering

Forord

Høgskulen på Vestlandet fikk i supplerende tildelingsbrev til statsbudsjettet 2024, kap. 275, post 21¹ tildelt 500 000 kr for å evaluere dispensasjon fra nivåkravene for opptak til lærerutdanningene og de forsterkede tiltakene knyttet til dette. Evalueringen skulle gi informasjon om hvorvidt dispensasjon fra nivåkravene har bidratt til å rekruttere lærerstudenter som ellers ikke ville tatt lærerutdanning. Og hvis mulig, å fremskaffe kunnskap om gjennomføring og frafall hos studenter som er tatt opp på dispensasjon fra nivåkravene, sammenliknet med studenter som ikke er tatt opp på dispensasjon.

Utdanningsinstitusjonene fikk i revidert nasjonalbudsjett 2024, kap. 260, post 50, supplerende tildelingsbrev² for å styrke profesjonsnære utdanninger og i denne sammenheng tilby forsterkede tiltak knyttet til dispensasjon fra nivåkravene. Institusjonene har rapportert om bruken på disse midlene til Kunnskapsdepartementet, og vi baserer deler av evalueringen på disse rapportene.

Forskergruppen knyttet til Nasjonalt prosjekt for lærerrekruttering gjennomfører en studie ved bruk av registerdata fra DBH for å undersøke lærerstudentene sine resultat og motivasjon over tid. Kunnskapsdepartementet vil bli orientert når det foreligger ny innsikt om dette.

Evalueringen i denne rapporten er basert på tilgjengelige rapporter fra institusjonene og svar fra to mindre utvalg av lærerstudenter. Vi takker for oppdraget.

¹ [Statsbudsjettet 2024, kap. 275, post 21. Supplerende tildelingsbrev til Høgskulen på Vestlandet om evaluering av dispensasjon fra nivåkrav for lærerutdanningene](#)

² [Supplerende tildelingsbrev - revidert nasjonalbudsjett 2024, kap. 260, post 50 Statlige universiteter og høyskoler](#)

Innhold

Forord	1
1. Bakgrunn for dispensasjon fra nivåkravene i lærerutdanningene	3
2. Dispensasjon fra nivåkravene og studentrekruttering	6
3. Hvilke tiltak er innført ved lærestedene?	6
4. Lærerstudentundersøkelse om dispensasjon fra nivåkravene	8
4.1 Opplevelse av lærerstudiet og motivasjon	9
4.2 Lærerstudentenes kjennskap til og bruk av tilbud utenom den ordinære undervisningen	10
5. Konklusjon og anbefalinger	12

1. Bakgrunn for dispensasjon fra nivåkravene i lærerutdanningene

Lærerutdanningene har spesielle nivåkrav som er vedtatt nasjonalt og er regulert i § 4-7 i opptaksforskrifta. Opptaksforskriften fastsetter følgende:

- søkere til grunnskolelærerutdanningene og lektorutdanningene må enten ha minst 40 skolepoeng og et karaktergjennomsnitt på minimum 3 i matematikk og norsk, eller minst 35 skolepoeng og karaktergjennomsnitt på minimum 3 i norsk og 4 i matematikk. Karakterkravet i matematikk gjelder for de som kun har matematikk som fellesfag, ikke for de som også har et eller flere programfag i matematikk.
- søkere til lærerutdanninger i praktiske og estetiske fag må dokumentere minimum 35 skolepoeng og et gjennomsnitt på minimum karakteren 3,0 i norsk (393 timer) og 3,0 i matematikk (224 timer). I rammeplanen for lærerutdanning i praktiske og estetiske fag er det i tillegg krav om minimum karakteren 4,0 i fellesfaget matematikk (224 timer) for studenter som velger matematikk som fag II eller III på selve studiet.
- søkere til 3-årig lærerutdanning for tospråklige lærere må dokumentere et gjennomsnitt på minimum karakteren 3,0 i norsk (393 timer).

Målet med å innføre slike spesielle nivåkrav, var å heve statusen til, og samtidig styrke kvaliteten i, utdanningene, og å få bedre kandidater (se: Meld. St. 20 (2023–2024) punkt 2.1.3).

Ny tekst for § 4-7A ble vedtatt i 2024 for å bøte på mangel på lærerstudenter. Det ble da fastslått at

«Departementet kan etter søknad frå ein institusjon innvilge unntak frå nivåkrava i § 4-7 første til femte ledd og åttande ledd dersom institusjonen har tiltak som varetek dei same omsyna som nivåkrava er meint å vareta. Institusjonar som har fått innvilga dispensasjon, kan ved lokalt opptak også ta opp søkarar som ikkje oppfyller nivåkrava i § 4-7 første til femte ledd og åttande ledd til studieåret 2024–2025 dersom dei har ledige plassar etter hovudopptaket.»

Muligheten til å søke om dispensasjonskrav ble diskutert i Universitets- og høgskolerådets fagstrategiske enhet for lærerutdanning (UHR-LU) i mai 2024 (sak 24/03), men det ble ikke fattet noen vedtak i saken annet enn at videre behandling skulle innebære: Institusjonene som ønsker å søke om dispensasjon skal koordinere ordlyd i søknadstekst om kompenserende tiltak (referat fra møtet 22-23 mai, 2024, Sak 24/03). Det ble ingen enhetlig svar fra UHR-LU, men mulighet for den enkelte institusjon til å vurdere selv hva de ville gjøre.

I første omgang, var det 12 institusjoner som fikk innvilget frafall av nivåkravene:

Alle nivåkravene:

- Høgskolen i Østfold
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
- Høgskolen i Volda
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
- Høgskulen på Vestlandet
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
- NLA Høgskolen
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
- Nord universitet
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
 - Samisk Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13
 - Lektorutdanning
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-10
- OsloMet – Storbyuniversitetet
 - Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13, design, kunst og handverk
- UiT – Norges arktiske universitet
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
 - Lektorutdanning i realfag
 - Lektorutdanning i språk- og samfunnsfag
- Universitetet i Sørøst-Norge
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
 - Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13

Karakterkravet i matematikk:

- Høgskolen i Innlandet
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
 - Lektorutdanning
 - Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13
- MF vitenskapelig høgskole
 - Lektorutdanning
- Universitet i Agder
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10
 - Lektorutdanning med engelsk i første studieår
 - Lektorutdanning med framandspråk i første studieår
 - Lektorutdanning med historie første studieår
 - Lektorutdanning med idrett i første studieår
 - Lektorutdanning med norsk i første studieår
 - Lektorutdanning med religion i første studieår
 - Lektorutdanning med samfunnskunnskap i første studieår

Karakterkravet i matematikk og krav til skolepoeng:

- Samisk høgskole
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 1-7
 - Grunnskulelærerutdanning for trinn 5-10

NTNU og Universitetet i Stavanger, i tillegg til UiO og UiB som tilbyr lektorutdanninger, var de eneste som ikke søkte om dispensasjon i første omgang.

De 12 lærestedene som søkte dispensasjon, ble tildelt ekstra midler fra Kunnskapsdepartementet til å gjennomføre «forsterkede tiltak» slik at studentgruppen som ikke tilfredsstilte nivåkravene skulle kunne nå samme nivå som de andre studentene.

I Forskriften, heter det at dispensasjon skal gis "... med vilkår om at institusjonen har tiltak som varetek dei same omsyna som nivåkrava er meint å vareta".

Denne rapporten tar for seg hva slags tiltak lærestedene har innført for å oppfylle dette kravet. Vår rapport er basert på de skriftlige rapportene som lærestedene har sendt til Kunnskapsdepartementet.

I tillegg vil vi rapportere på noen resultater fra en studentundersøkelse som er gjennomført blant lærerstudenter hvor vi også har hatt mulighet til å se nærmere på gruppen som ble opptatt på dispensasjon fra nivåkravene.

2. Dispensasjon fra nivåkravene og studentrekruttering

Rapporterte tall for fremmøtte studenter viser at det var 716 flere studenter som møtte til lærerutdanningene høsten 2024, enn de som søkte og fikk tilbud på bakgrunn av ordinære opptakskrav.³ Dette er studenter som søkte lokalt opptak med dispensasjon fra ett eller flere av særkravene til lærerutdanningene etter ordinær søknadsfrist. Søkerne ble vurdert på bakgrunn av generell studiekompetanse samt matematikkrevet ved de institusjonene som opprettholdt dette, og både matematikkrev og skolepoeng for den institusjonen som beholdt begge. Av studentene som fikk studieplass gjennom lokalt opptak er det både studenter som ikke tilfredsstiller nivåkravene, men også studenter som tilfredsstiller disse. Vi har ikke hatt tilgang til en fullstendig oversikt over denne fordelingen til denne evalueringen.

3. Hvilke tiltak er innført ved lærestedene?

Materialet vårt er de rapportene som lærestedene selv har valgt å sende til Kunnskapsdepartementet (KD) for å rapportere på hvordan de har brukt de særskilte midlene til å gjennomføre tiltak i tråd med dispensasjonskravet. Rapportene er svært ulike av karakter. Noen er Årsrapporter til KD hvor det skrives et avsnitt eller to om opptak og om dispensasjonsordningen, andre er tabeller med angitt timetall (ressurs) som er brukt på hvert tiltak, mens andre læresteder skriver om at dette er noe som er under arbeid uten at det nevnes helt konkrete tiltak.

Dekan Silje Ims Lied, HVO, ble intervjuet av Khrono i juni 2024⁴ og framhever der at de vil styrke både studentenes faglige og sosiale håndtering av studiet dersom de blir innvilget dispensasjon. Hun nevner styrking av matematikkundervisningen, av akademisk lesing og læring og av profesjonsskriving på nynorsk og bokmål.

Slike tiltak er gjennomgående ved institusjonene. Det som i tillegg er gjennomgående for institusjonene, er at de har valgt å bruke midlene til tiltak som kommer alle studenter til gode – ikke kun de studentene som er unntatt nivåkravene.

I tabellen nedenfor gjengir vi en oversikt over de ulike tiltakene og hvor mange ganger de er nevnt spesifikt i rapportene:

³ [Oppmøtte studenter til høgare utdanning hausten 2024 | HK-dir](#)

⁴ [Vil gi studieplass til lærerstudenter som ikke oppfyller opptakskrav](#) Khrono, 03.06.2024

Tiltakstype	Antall ganger nevnt	Kommentar / Bruksområder
Studentassistenter / mentorer / profesjonsveiledere	9	Brukt for faglig støtte, sosialt miljø og oppfølging.
Ekstra veiledning / drop-in / samtaler	10	Både individuell og i grupper. Brukt til faglig støtte og eksamensforberedelser.
Tolærerordning / ekstra faglærer i undervisningen	7	Spesielt i norsk og matematikk. Ofte knyttet til GLU 1–7 og 5–10.
Kurs i norsk og matematikk	8	Kompenserer for fjernet karakterkrav. Frivillige og åpne for alle.
Akademisk lesing og skriving / skrivekurs	7	Fokus på eksamensforberedelser, lesestrategier og oppgaveskriving.
Kartleggingstest / forkunnskapstest	4	Brukes tidlig i semesteret for å identifisere behov for oppfølging.
Digitale / asynkrone ressurser	6	Inkluderer nettkurs, videoforelesninger og oppgaveveiledning.
Kollokviegrupper / faggrupper	2	Organisert av f.eks. masterstudenter for å bygge faglig fellesskap.
Filosofiske samtaler / refleksjon / livsmestring	2	Fokus på argumentasjon, perspektivtaking og sosial kompetanse.
Workshops / fokusuker (inkl. kunstig intelligens)	2	Eksempler: KI-kritikk, skriveverksteder, akademisk oppgaveskriving.
Individuell oppfølging av studenter tatt opp via dispensasjonsordning	3	Kartlegging og samtaler for tilrettelegging.
Studieteknikkbok / MOOC / onboarding	3	Brukes som hjelp til studievaner og læringsstrategier.
Styrking av læringsmiljø / relasjonell kompetanse	5	Gjelder sosial trivsel, samhold og samarbeid student-lærer.
Ekstra vurderingsressurs	2	F.eks. ekstra veiledning ved vurderinger.

Det er som sagt gjennomgående at tiltakene er ment for alle. Vi ser f.eks. at ekstra kurs i norsk og matematikk er åpne og frivillige, ikke målrettet bestemte studentgrupper eller bestemte behov. De synes også å være frikoblet fra kartleggingstester (som ikke synes å være brukt i utstrakt grad). Men det er også noen som rapporterer på individuell oppfølging av studenter som er unntatt nivåkravene, og at de f.eks. har samtaler om behov for videre oppfølging.

De fleste som nevner studentene som er unntatt nivåkravene, skriver at inntrykket er at de klarer seg bra, og at faglærere ikke merker særlig forskjell. Ett unntak er USN som har iverksatt et følgeforskningsprosjekt for å kunne gjøre gode analyser av konsekvenser av endrede opptakskrav. USN skriver i sin rapport:

«Det viser seg i hvert fall at de studentene som ikke oppfyller det opprinnelige nivåkravet i snitt har produsert 2 studiepoeng mindre enn studentene som oppfyller nivåkravet. Vi ser også at snittkarakteren er C for begge grupper, selv om «C`en» er litt svakere for gruppen uten nivåkrav.»

4. Lærerstudentundersøkelse om dispensasjon fra nivåkravene

Nasjonalt prosjektet for lærerrekruttering har gjennomført en spørreundersøkelse blant lærerstudenter. Det har vist seg å være svært vanskelig å få nok svar fra studentene, men vi velger likevel å inkludere svarene på noen av spørsmålene her slik at vi også får fram noen studentstemmer.

Vi vil rapportere på svar fra to studentutvalg – ett hovedutvalg (nyåret 2025) og ett oppfølgingsutvalg (våren 2025).

I vårt første utvalg av lærerstudenter, er det totalt 47 studenter som oppgir at de ble tatt opp gjennom lokalt opptak, og 218 som ble tatt opp gjennom Samordna opptak. 20 av de 47 på lokalt opptak har gode nok karakterer til å ha kunnet søke Samordna Opptak og komme inn på hovedopptaket. Vi har dermed et utvalg med studenter som ikke tilfredsstiller nivåkravene (n=27) og studenter som tilfredsstiller nivåkravene (n= 218). Det er altså en svært liten gruppe studenter som ikke tilfredsstiller nivåkravene, og dette må tas med i betraktning ved vurdering av resultatene.

36 % av studentene oppgir at de studerer på GLU 1-7 (n=95), og det samme antallet oppgir at de studerer på GLU 5-10 (n=96). 7 % er fra lærerutdanning i praktiske og estetiske fag (n = 19) og 21 % fra integrert lektorutdanning (n = 56). Utvalget består av 193 kvinner og 73 menn. Gjennomsnittsalder er 22.3 år (høyeste alder er 56 og laveste er 20 år).

Utvalg 1 ble kontaktet på nytt for oppfølging av deres progresjon og motivasjon, og utvalg 2 er de som valgte å delta over tid. Utvalget består kun av 38 lærerstudenter som har fullført første året av en lærerutdanning, samlet inn våren 2025. Av disse 38, er det 27 kvinner, 9 menn og 2 som identifiserer seg som ikke-binær. Det er 17 stykker fra GLU trinn 1 – 7, 14 fra GLU trinn 5 – 10, 6 fra en lektorutdanning og 1 fra LUPE. Utvalget kommer fra 9 ulike læresteder.

Gjennomsnittsalder i utvalget er 23,2 år (laveste alder 20 og høyeste er 40 år). Utvalget består av 30 studenter med opptak fra Samordna Opptak, og som tilfredsstiller de opprinnelige nivåkravene, og 8 studenter fra lokalt opptak. Av de 8 fra lokalt opptak, er det 7 stykker som ikke tilfredsstiller de opprinnelige nivåkravene (6 stykker oppfyller ikke kravet til matematikk-karakter på 3 eller mer, og 1 oppfyller ikke kravet til norsk-karakter).

4.1 Opplevelse av lærerstudiet og motivasjon

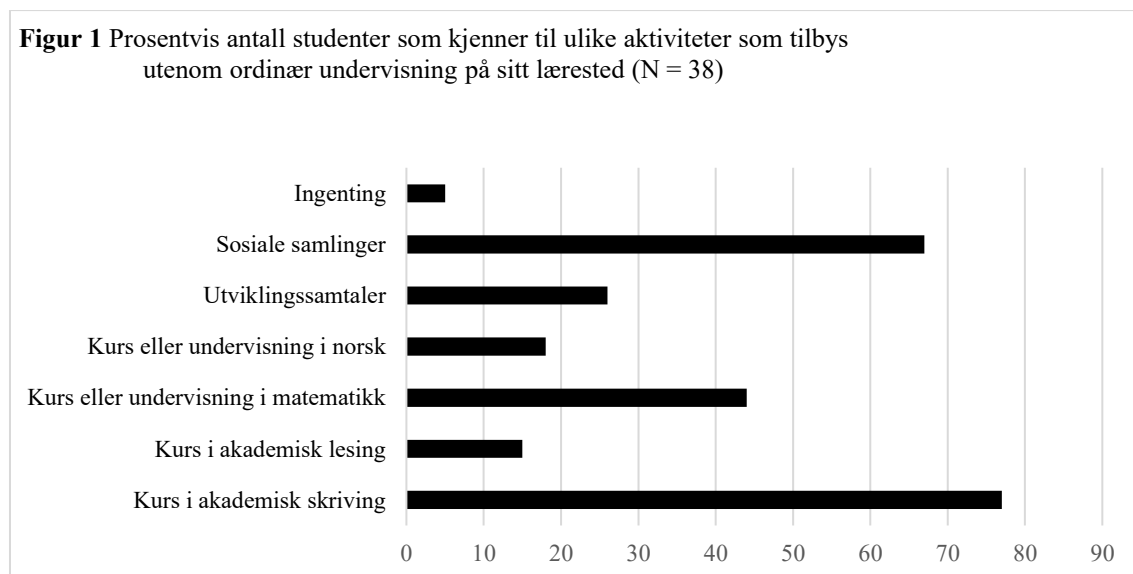
Lærerstudentene ble bedt om å vurdere hvordan de opplever studiet. Fokuset var på to spørsmål om faglig utfordring (FU), ett om trivsel (T) og tre spørsmål om studentenes motivasjon (M) (se tabell 2). Studentene ble bedt å vurdere hvor godt disse påstandene passet dem på en skala fra 0 (Ikke i det hele tatt), 1 (Litt), 3 (Godt) til 5 (Veldig godt). Resultatene i tabell 2 viser *modus* (den hyppigst rapporterte verdier) og *rang* (rekkevidde i responsene) for de to gruppene av studenter i utvalget (tilfredsstiller nivåkrav eller ikke).

Tabell 2 Påstander om opplevelse av lærerstudiet		
	Tilfredsstiller nivåkravene	Tilfredsstiller ikke nivåkravene
FU:Lærerstudiet er krevende for meg	1 (0 – 5)	3 (0 – 4)
FU:Jeg mestrer ikke fagene vi har på lærerstudiet	0 (0 – 5)	0 (0 – 5)
T:Jeg trives som student på lærerstudiet	3 (1 – 5)	3 (2 – 5)
M:Jeg er sikker på at jeg har gjort et riktig studievalg	5 (0 – 5)	5 (1 – 5)
M:Jeg har tanker om å slutte på studiet	0 (0 – 5)	0 (0 – 3)
M:Jeg vil bli lærer	5 (0 – 5)	5 (3 – 5)

Resultatene viser at studenter som ikke tilfredsstiller nivåkravene vurderer i større grad lærerstudiet som krevende, selv om de ikke rapporterer om mindre grad av mestring. For motivasjon er det en forskjell mellom gruppene da de som ikke tilfredsstiller nivåkravene rapporterer mer enighet i at de vil bli lærer sammenlignet med dem som tilfredsstiller. Dette tolkes ut fra spredning i svarkategorier som er brukt hvor de som tilfredsstiller kravene har brukt hele skalaen fra 0 til 5, mens de som ikke tilfredsstiller kravene har brukt skalaen fra 3 til 5. På grunn av forskjellen i gruppestørrelse og at det kun er 27 som ikke tilfredsstiller kravene kan vi ikke generalisere dette resultatet.

4.2 Lærerstudentenes kjennskap til og bruk av tilbud utenom den ordinære undervisningen

Studentene i utvalg 2 (n= 38) ble bedt om å markere om de kjente til de ulike faglige eller sosiale tilbudene ved deres lærested som foregår utenom den ordinære undervisningen. Resultatene er vist i Figur 1, basert på antall som oppgir at tilbudet gis ved lærestedet.

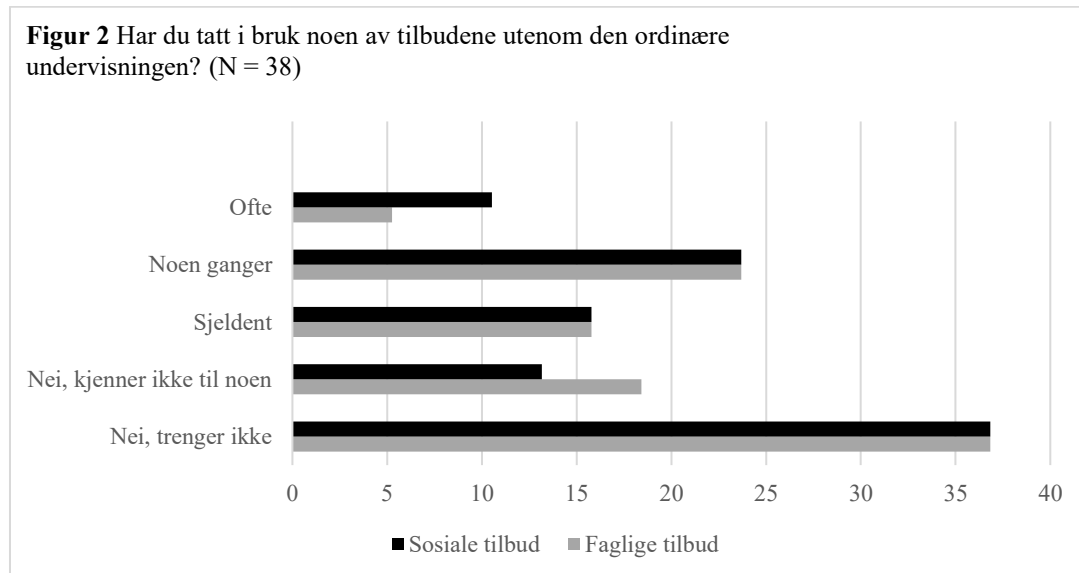

Bare 5 % av studentene rapporterer å kjenne til ingen tilbud utenom den ordinære undervisningen. De tre hyppigst rapporterte tilbudene er kurs i akademisk skriving (77%), sosiale samlinger (67%) og kurs eller undervisning i matematikk (44%), mens de minst rapporterte er utviklingssamtaler (26%), kurs eller undervisning i norsk (18%) og kurs i akademisk lesing (15%).

I et oppfølgingsspørsmål om studentene kjenner til andre faglige tilbud, svarer om lag 50 % at de ikke kjenner til andre tilbud enn dem som er listet i Figur 1. Blant dem som kjenner til andre faglige tilbud, er de mest nevnte støtte til skriving og kildeføring (n = 7; 19%), enten i regi av lærestedets bibliotek (n = 4) eller eldre studenter (n = 2). Av sosiale tilbud, rapporterer om lag 50% å ikke kjenne til andre tilbud fra lærestedet, men det er

studenter som oppgir generelle sosiale sammenkomster (n = 8) og mulighet for samtale med psykolog eller prest (n = 2).

Studentene fikk også anledning til å rapportere om de tok i bruk de faglige og sosiale tilbudene utenom den ordinære undervisningen. Resultatene er vist i Figur 2.

For både faglige (55%) og sosiale tilbud (50%) rapporterer om lag halvparten å ikke ta i bruk tilbudene fordi de ikke trenger det eller kjenner til noen. Faglige tilbud er også det som rapporteres i minst grad å brukes ofte (5%).

Blant studentene som ikke tilfredsstiller de opprinnelige nivåkravene til en lærerutdanningen (n = 7), rapporterer 3 at de ikke trenger de faglige tilbudene, 2 at de ikke kjenner til noen, mens 1 rapporterer å bruke det sjeldent og 1 deltar noen ganger. For sosiale tilbud er det 4 som rapporterer å ikke delta (2 som ikke kjenner til og 2 som ikke trenger), mens 1 deltar sjeldent, 1 noen ganger og 1 ofte. Samlet viser disse observasjonene at lærerstudentene stort sett kjenner til ulike faglige eller sosiale tilbud utenom den ordinære undervisningen, men at om lag halvparten av dem ikke benytter disse tilbudene.

Lærerstudentene fikk også muligheten til å skrive om de hadde behov for andre faglige eller sosiale tilbud enn de eksisterende (n = 29). For faglige tilbud svarer 66% (n = 19) at de ikke har andre behov. Konkrete forslag som gis er skrivekurs og innføring i referanseføring (n = 3), og informasjon om lærerrollen og elevarbeid (n = 2). Én student etterspør mer veiledning i matematikk (denne studenten er tatt opp via Samordna Opptak). For sosiale tilbud svarer 72% (n = 21) at de ikke har andre behov. Blant dem som har forslag, dreier dette seg i hovedsak om samlinger for lærerstudenter eller sosiale treff på tvers av linjene (n = 3), mens 2 lærerstudenter ønsker betalt praksis.

5. Konklusjon og anbefalinger

Materialet vi har rapportert på er svakt. Rapportene til KD varierer mye ettersom det ikke synes å være en klar bestilling på hvordan rapporteringen skal utføres og hvilke spørsmål man ønsker svar på. Datamaterialet fra lærerstudentene er også svakt pga. svært lav deltakelse.

Dersom rapporter skal kunne tjene som gode informasjonskilder, bør det være klarere maler for hvilke svar som forventes. Da ville det være mulig å sammenligne på tvers og muligens få et rikere bilde av hva som foregår.

Vi er også svært usikre på hvordan henvendelser fra Nasjonalt prosjekt for lærerrekuttering om deltakelse i spørreundersøkelse er blitt fulgt opp ved lærestedene, og i hvor stor grad lærerstudenter er blitt oppfordret til å delta. Det nasjonale rekrutteringsprosjektet kan vies mer oppmerksomhet og nevnes i tildelingsbrev fra departementet når prosjektet er tenkt brukt i oppfølgingen.

Når det gjelder resultatene vi har rapportert på her, er vårt inntrykk at det er lite fokus på individuelle behov og særskilte vansker eller faglige områder som kan være spesielt krevende dersom man har et svakt faggrunnlag fra før. Det er få som melder om kartlegging av kunnskap eller kompetanse, og det er få som setter i verk tiltak som bygger på kartlegging. Alt synes å være frivillig. Det er opp til den enkelte student å benytte seg av tilbudene.

Når studenter rapporterer at de ikke har behov for noe ekstra, er det naturlig at frivillige tilbud blir lite brukt. Det er også verdt å vurdere hvorfor lærerstudentene ikke opplever at de har bruk for ekstra hjelp og støtte eller er opptatt av å lære noe mer utover det de får gjennom den obligatoriske undervisningen.

Følgeforskningen ved USN er interessant og et godt eksempel på hvordan læresteder selv kan undersøke og følge opp studentenes utvikling.